

לשכת רב הקמפוס

הפקולטה למדעי היהדות

דף שבועי

פרשת נח, תש"ע
מספר 832

מאת המרכז ללימודי יסוד ביהדות
ע"ש הלנה ופאול שולמן

דורו של נח

פרשתנו פותחת במעשי נח, אך מבוא חשוב לקראתם הוא לוח עשרת הדורות שמאדם עד נח. לוח זה (ה:א-לא) הגיע אלינו, מלבד נוסחו במסורה, בעוד שלושה נוסחים: א) בספר היובלים,¹ שבו מבנה תאריכים אחר לגמרי, בשיטת מחזוריות של 57 שנים (יובל ושבווע); ב) נוסח תרגום השבעים, הוזה במבנהו לנוסח המסורה אך שונה ממנו בתאריכים; ג) הנוסח השומרוני השונה מנוסח המסורה בשלושה דורות: השישי, השמיני והתשיעי. והנה הרשימות:

נוסח המסורה והנוסח השומרוני											
תאריך מותו (מבריאת האדם)		סך כל שנות חייו		שאר שנות חייו		גיל הולדה		תאריך לידה (מבריאת האדם)			
930		930		800		130				אדם	
1042		912		807		105		130		שת	
1140		905		815		90		235		אנוש	
1235		810		840		70		325		קינן	
1290		895		830		65		395		מהללאל	
1422		מס'	962	מס'	800	מס'	162	מס'	460		ירד
1307		שומ'	847	שומ'	785	שומ'	62	שומ'			
987		מס'	365	300	65	622	מס'			חנוך	
872		שומ'									522
1656		מס'	969	מס'	782	מס'	187	מס'	687	מתושלח	
		שומ'	720	שומ'	653	שומ'	67	שומ'	587		שומ'
1651		מס'	777	מס'	595	מס'	182	מס'	874	למך	
1307		שומ'	653	שומ'	600	שומ'	53	שומ'	654		שומ'
							500		1056	מס'	נח
									707	שומ'	

המבול (מס'): 1656 המבול (שומ'): 1307

נוסחי תרגום השבעים											
תאריך מותו (מבריאת האדם)		סך כל שנות חייו		שאר שנות חייו		גיל הולדה		תאריך לידה (מבריאת האדם)			
930		930		700		230				אדם	
1142		912		707		205		230		שת	
1340		905		715		190		435		אנוש	
1535		910		740		170		625		קינן	
1700		895		730		165		795		מהללאל	
1932		962		800		162		960		ירד	
1497		365		200		165		1122		חנוך	
2248		969	802	מה' ויורס	167	מה' ויורס	1287				מתושלח
			782	מה' אלכסנ'	187	מה' אלכסנ'					
2207		מה' ויורס	753	565		188		1454	מה' ויורס	למך	
2227		מה' אלכסנ'						1474	מה' אלכסנ'		
							500		1642	מה' ויורס	נח
									1602	מה' אלכסנ'	

המבול (ויורס): 2242 המבול (אלכסנ'): 2262

¹ ד-ז, עמ' רכט-כלא, בתוך: א' כהנא, ספרים חיצוניים, כרך א, ת"א תשס"ו.

לא ניכנס כאן לפרטי הרשימות ולהבדלים ביניהן. בזה כבר עסקו בהיקף ממצה.² החל מירד בן מהללאל מקטין השומרוני את גילי הולדת הבן הראשון וגם משנה במקצת את מספר שנות החיים כדי להקדים את שנת המבול וכך לגרום ששלושת הדורות האחרונים מאריכי הימים (להוציא את חנוך) מתו בשנת המבול, דהיינו הם היו רשעים ונספו במבול. לא כן נוסח המסורה, שלפיו רק מתושלח מת במבול או מעט לפניו.

תרגום השבעים מאחר את הגילים של תחילת ההולדה (ברוב המקרים במאה שנים) אף שאורך חיי רוב הדורות בו שווה לזה שבנוסח המסורה, וכך הוא מאריך את ימי העולם עד למבול בכ-600 שנה. על כל פנים, חוסר האמינות של המסורת שבשבעים מתגלה משנת מותו של מתושלח, החלה שש שנים אחר תחילת המבול. הנוסח האלכסנדרוני של תה"ש מתקן זאת בהוסיפו 20 שנה לגיל שבו הוליד מתושלח, וממילא מתאחר המבול ב-20 שנה.

את עיקר ההיגיון הפנימי שברשימת הדורות, המצוי רק בגרסת נוסח המסורה, לימדונו פרשנינו רשב"ם,³ חזקוני ור"י אברבנאל שעמדו על התמיהות: מדוע רק בכך אחד שברשימות מנמק הכתוב את השם שניתן לו – נח, ומנין למך יודע או מקווה שכן זה ינחמם מקללת האדמה? תשובתם: נח, שנולד בשנת 1056 מבריאת האדם, הוא הבן הראשון שנולד אחרי מות אדם הראשון בשנת 930. לשון הנמקת השם "זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמִעֲצָבוֹן יְדִינוּ מִן-הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אָרְרָהּ ה'" (ה:כט) נסמך על לשון הקללה שנתקלה האדמה בחטא האדם הראשון: "אָרוּרָה הָאֲדָמָה בְּעִבּוּרָךְ בְּעֲצָבוֹן תֹּאכְלֶנָּה פֶּלִי יְמֵי חַיֶּיךָ" (ג:יז). לפני הולדת נח תמו ימי חייו של האדם שחטא ונתקלל, וגם ימי "שׁוֹכֵף אֶל-הָאֲדָמָה" (ג:יט) כבר עברו, ודור חדש שלא ראה את האדם הראשון החוטא לא יישא עוד את חטאו ועונשו.⁴ ועל-פי לשון הכתוב: אף שאבלים אנו על מות אבי האנושות, "זֶה יִנְחַמְנוּ" (ה:כט) – תתבטל הקללה שהביא אבי האנושות על צאצאיו. אותה התאמה בין מות האדם לתאריך הולדת נח מצויה רק בנוסח המסורה, ואיננה לא בנוסח השומרוני ולא בתרגום השבעים לנוסחיו.

האירוניה הטראגית שבסיפור התורה היא שדורו של נח שראה את ביטול הקללה הראשונה שבאה בעקבות החטא לקה בקללה חמורה ממנה: השחתה של האדמה בעקבות חטאים חמורים יותר. ואכן, אחרי המבול נכרכות יחד שתי הפורענויות.

מעשהו הראשון של נח, שבו הוא פותח את עידן האנושות החדש, הוא בניית המזבח והעלאת עולות לה'.⁵ מקבל זאת ברצון, כנאמר: "וַיִּרְחַח ה' אֶת-רִיחַ הַנִּיחֹחַ" (ח:כא), וכך מבטל את שתי הקללות: תחילה את קללת האדמה שהייתה "בעבור האדם", דהיינו בגלל האיש שהיה קרוי "אדם", הוא האדם הראשון, שבקללתו נאמר "ארורה האדמה בעבורך" (ג:יז). כלומר אף שכאמור בטלה קללה זו עם מותו של אדם הראשון, היה אפשר לחשוב שכיוון שהאנושות המשיכה לחטוא עד כדי צורך במבול, ממילא תמשיך גם קללת האדמה שנגזרה על אדם הראשון. והנה מובטח נח שהיא לא תימשך, והנימוק: "כי יצר לב האדם רע מנעוריו" (ח:כא). אך כבר תמה על זה ר"י אברבנאל,⁶ ואחריו קאסוטו:⁷ הלוא כך היה גם בעת מתן הקללה, משום כך ניתנה, ומה נשתנה עתה? לכן נראה שמילים אלו הן הנמקה לא לביטול הקללה אלא למתן הקללה שהייתה:⁸ היא באה בעבור האדם (הראשון), כיוון שיצירת לבו של האדם הראשון הייתה רעה כמעט משעת בריאתו, דהיינו מנעוריו. אולי בזה שונה הבטחה זו מההבטחה השנייה: "וְלֹא-אֶסְף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת-כָּל-חַי פֶּאֶשֶׁר עֹשֵׂתִי" (ח:כא). המבול היה אירוע חד-פעמי, ומכאן מבטיח ה' שכמוהו לא ישוב עוד כמפורט בפסוק שלאחריו, סדרי עונות השנה לא ישובו עוד כשיבושם במבול. את "לֹא-אֶסְף" שלגבי קללת האדם ניתן להבין במקביל אל "וְלֹא-אֶסְף" שלגבי המבול: שה' לא יעשה אותם עוד לעולם. אך את "לֹא-אֶסְף" ניתן להבין גם באופן אחר: עתה לא ימשיך ה' להחיל את קללת האדמה שמחטא אדם הראשון, אך אפשר שבעתיד תבוא פורענות דומה, אם יתחדש החטא. ואכן, על מעין קללה זו, שהאדמה לא תיתן יכולה, מזהירה התורה בפרשיות רבות⁹ לגבי ארץ ישראל, אם ישראל היושבים עליה לא ישמרו את חוקי ה'. ונזכה לרחמי שמים ובטל ומטר לברכה.

מנחם בן ישר

המכללה האקדמית אשקלון

והמכון לתולדות חקר המקרא היהודי

אוניברסיטת בר-אילן

הדף מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע

² ראו: B. Jacob, *Der Pentateuch*, Leipzig 1905, p. 8. והלאה. לאחרונה: מ' ציפור, **תרגום השבעים לספר בראשית**, רמת גן תשס"ו, עמ' 115-123, ושם ספרות.

³ מובא במהדורות של מקראות גדולות לפי ציטוט מתוך פירושי בעלי התוספות. ראו י' גליס, **התוספות השלם**, ירושלים תשמ"ב, קטע ה' ל-ח:כט, עמ' קטע-קפ. וראו שם קטע א' עמ' קעח קעט; קטע ט עמ' קפא.

⁴ לפי אותו עיקרון נפקד עוון אב חוטא על בנים, שילשים וריבעים החיים עם האב הסב החוטא על נחלתו (ראו שמ' כ:ה; לר: ז; דב' ה:ט).

⁵ על אדם הראשון לא כתוב בתורה שהקריב. הבל שהקריב לא העמיד זרע, וקין – נתקלל זרעו. גם על שת שהמשיך את שושלת האדם לא נאמר שהקריב, ורק בימי בנו אנוש "הוחל לקרא בשם ה'" (ד:כו).

⁶ בשאלתו הרביעית על הסדר השביעי (סדר הקריאה לפי מנהג א"י הקדמון) שבספר בראשית (ח:טו-ט:יז). אברבנאל מפרש את הפסוקים גם על המבול, בהציעו שתי חלופות הבנה: א) כאשר יחטא האדם, מיד (בנעוריו) ייענש, לבל תצטבר האשמה לכדי מבול; ב) בנעוריו, דהיינו בתחילת המין האנושי, היה מזגו רע. מעתה משתכללת רוחו, ולא יכבד חטאו לכדי צורך במבול. ר"ע ספורנו מיישב בדרך הפוכה: האנושות שלאחר המבול פחותה רוחנית מדורות קודמים (ראו ט:ג), לכן מעתה ה' לא יקפיד עמהם.

⁷ מ"ד קאסוטו, **מנחם עד אברהם**, ירושלים תשי"ט, עמ' 82-83. קאסוטו מפרש "כי יצר לב" וגו' כהנמקת העונש שהיה, לא עונש קללת האדמה לאדם הראשון אלא עונש המבול (על פי הדמיון אל ו:ה). אך בפסוק נסובה פסוקית ההנמקה לקללת האדמה בעבור האדם.

⁸ מעיין זאת בתהילים כה: יא "וְסִלַחְתָּ לְעוֹנֵי כִי-רַב-הוּא", "כִּי רַב-הוּא" מתאר את החטא ואת הצורך בסליחתו ולא את סיבת הסליחה. וכן בשמות לד: ט: "כִּי עַם-קָשָׁה-עֲרַף הוּא וְסִלַחְתָּ לְעוֹנֵינוּ" – "כִּי עַם-קָשָׁה-עֲרַף" מתאר את הצורך בסליחה.

⁹ כגון ויק' כו:יד-מג; דב' יא:יז; כח:טו-לד; לח:מד; כט:כא-כו.